

Mgr Tomasz Czech
Uniwersytet Warszawski

Zgoda małżonka na ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego

1. Aktualnie obowiązujące przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹ dotyczące zarządu majątkiem wspólnym małżonków są źródłem licznych wątpliwości interpretacyjnych. Celem niniejszego artykułu jest omówienie problematyki zgody małżonka na ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego, gdy małżonkowie pozostają w ustawowym ustroju majątkowym (art. 31 i nast. k.r.o.)².

2. Zabezpieczenia wierzytelności to instrumenty normatywne, które mają na celu umocnienie pozycji prawnej wierzyciela w zakresie dochodzenia jego uprawnień³.

---

¹ Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 25 lutego 1964 r. (Dz.U. Nr 9, poz. 59, ze zm.), dalej: k.r.o.

² Ogólnie na temat zgody małżonka por. np. J. Ignaczewski, [w:] *Mażeńskie prawo majątkowe*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2008, s. 84 i nast.; P.B. Szymala, M. Wojcieszak, *Ustawowy ustrój majątkowy po nowelizacji k.r.o. z perspektywy stosunków prawnych z udziałem banków*, cz. II, Prawo Bankowe 2005, nr 10, s. 32-35; T. Smyczyński, *Reforma mażeńskiego prawa majątkowego*, Monitor Prawniczy 2004, nr 18, s. 829-830; P. Wójcik, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Monitor Prawniczy 2006, nr 1, s. 29-31; J. Zralek, *Zgoda jednego z małżonków na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka*, [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego*, red. E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan, Kluczbork 2007, s. 359 i nast.

³ Aby uprościć dalsze rozważania, przyjmuję założenie, że tylko wierzyciel jest osobą, która otrzymuje prawo zabezpieczające. W rzeczywistości zabezpieczenie – przynajmniej w niektórych przypadkach – może do swego majątku otrzymać także osoba trzecia, która

W doktrynie prawa cywilnego zabezpieczenia tradycyjnie dzieli się na osobiste oraz rzeczowe, odwołując się do podziału na odpowiedzialność osobistą i rzeczową⁴. W literaturze prawniczej nie ustalono jednak precyzyjnych kryteriów, które pozwalają na odróżnienie obu rodzajów zabezpieczeń, jak również niekiedy kwestionuje się dychotomiczny charakter tego podziału⁵. W moim przekonaniu punktem odniesienia powinna być tutaj sytuacja prawna osoby, która ustanawia zabezpieczenie (zabezpieczyciela). Jeżeli dany instrument normatywny polega na przyznaniu wierzycielowi preferencji prawnych w zakresie dochodzenia jego uprawnień jedynie w odniesieniu do określonych składników majątku zabezpieczyciela (np. zastaw, hipoteka, przewłaszczenie na zabezpieczenie), mamy do czynienia z zabezpieczeniem rzeczowym. W pozostałych przypadkach zabezpieczenia należy kwalifikować jako osobiste.

Jeśli przyjąć powyższą interpretację, przelew wierzytelności na zabezpieczenie powinniśmy zaliczyć do instrumentów zabezpieczających o charakterze rzeczowym⁶. Wprawdzie wierzyciel uzyskuje wówczas dodatkowego dłużnika (*scil.* dłużnika cedowanej wierzytelności), który ponosi wobec niego odpowiedzialność osobistą, ale – jak wspomniano wyżej – punktem odniesienia ma być sytuacja prawna zabezpieczyciela. Dokonując przelewu na zabezpieczenie, zabezpieczyciel przyznaje zaś wierzycielowi preferencje prawne odnośnie do niektórych składników swojego majątku (tj. cedowanych wierzytelności), a więc w tym zakresie ponosi odpowiedzialność rzeczową.

---

działa w imieniu własnym, ale na rzecz wierzyciela (tzw. agent ds. zabezpieczeń). Por. T. Czech, *Funkcje agenta do spraw zabezpieczeń w konsorcjum kredytowym*, Przegląd Prawa Handlowego 2007, nr 10, s. 35 i nast.

⁴ Por. np. J. Mojak, [w:] E. Niezbecka, A. Jakubicki, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000, s. 88-89; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2005, s. 247; G. Sikorski, *Zabezpieczenie osobiste wierzytelności bankowych w prawie polskim*, Sopot 1998, s. 31-34; Z. Woźniak, *Realizacja zabezpieczeń rzeczowych w prawie polskim*, Sopot 2008, s. 15-18.

⁵ Tak np. E. Niezbecka, [w:] E. Niezbecka, A. Jakubicki, J. Mojak, *Prawne...*, s. 399.

⁶ Odmienne m.in. Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania...*, s. 250; G. Sikorski, *Zabezpieczenie...*, s. 31.

Dla porządku warto zauważyć, że celem zabezpieczeń rzeczowych może być ochrona wiarygodności przysługujących wierzycielowi nie tylko wobec zabezpieczyciela, ale i przeciwko osobie trzeciej.

Zabezpieczenia na rzecz wierzyciela mogą powstawać w drodze czynności prawnej albo w inny sposób (np. hipoteka przymusowa, zastaw skarbowy, zastaw ustawowy). W niniejszym artykule rozważania ograniczam do zabezpieczeń, które ustanawia się na podstawie czynności prawnej.

3. W prawie polskim zabezpieczenia rzeczowe przyjmują dwojaką postać⁷. W pierwszej postaci polegają na przeniesieniu na wierzyciela tytułu prawnego do określonego przedmiotu majątkowego (kaucja⁸, przełączenie rzeczy na zabezpieczenie, przeniesienie uprawnienia majątkowego na zabezpieczenie). Przedmiot ten przechodzi z majątku zabezpieczyciela do majątku wierzyciela, który może zaspokoić z niego swoje roszczenia w sposób opisany w umowie zabezpieczającej.

W drugiej postaci zabezpieczeń rzeczowych wierzyciel uzyskuje innego rodzaju preferencję prawną odnośnie do przedmiotu zabezpieczenia, który pozostaje w majątku zabezpieczyciela (np. hipoteka, zastaw, blokada rachunku bankowego lub rachunku papierów wartościowych⁹). Preferencja prawna przysługująca wierzycielowi, w zależności od przypadku, może być w pełni skuteczna wobec osób trzecich (*erga omnes*) albo jej skuteczność może być ograniczona jedynie do niektórych podmiotów (*inter partes*).

4. Zgodnie z art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o. wykonywanie zarządu majątkiem wspólnym małżonków obejmuje wszelkie czynności, które dotyczą przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czyn-

---

⁷ Zob. art. 5 ust. 1 ustawy z 2 kwietnia 2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (Dz.U. Nr 91, poz. 871, ze zm.), dalej: u.n.z.f.

⁸ Zob. art. 102 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, ze zm.). Por. np. J. Gołaczyński, A. Stangret, *Zabezpieczenie o charakterze kaucyjnym*, Rejent 2001, nr 11; I. Karasek, [w:] *Encyklopedia prawa bankowego*, red. W. Pyziół, Warszawa 2002, s. 272(3)-274.

⁹ Por. np. K. Włodarska, *Blokada rachunku papierów wartościowych jako sposób zabezpieczenia wiarygodności*, Kraków 2005, s. 38-39.

ności zmierzające do zachowania tego majątku¹⁰. W świetle powołanego przepisu nie powinno ulegać wątpliwości, że ustanowienie w drodze czynności prawnej dowolnego zabezpieczenia rzeczowego na składniku majątku wspólnego stanowi czynność zarządu tym majątkiem.

Co do zasady każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym (art. 36 § 2 zd. 1 k.r.o.)¹¹. Każdemu z nich przysługuje kompetencja do dokonywania czynności prawnych w odniesieniu do składników majątku wspólnego, w tym czynności rozporządzających. Ponadto należy zauważyć, że przedmiotami majątkowymi, które służą małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej, małżonek ten zarządza samodzielnie (art. 36 § 3 zd. 1 k.r.o.).

De lege lata generalnie każdy małżonek może zatem sam, bez zgody drugiego małżonka, ustanowić dowolnego rodzaju zabezpieczenie rzeczowe na przedmiocie należącym do majątku wspólnego¹². Może w ten sposób zabezpieczyć zarówno dług własny, dług solidarny małżonków, jak i dług osoby trzeciej.

Według art. 36 § 1 k.r.o. oboje małżonkowie są obowiązani współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym, w szczególności udzielać sobie wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu tym majątkiem i o obciążających go zobowiązaniach. Obowiązek ten występuje w relacji wewnętrznej między małżonkami. Naruszenie obowiązku współdziałania zasadniczo nie ma wpływu na skuteczność czynności prawnej¹³, której małżonek dokonuje z osobą trzecią, w tym poprzez ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego.

5. Zasada samodzielnej kompetencji każdego z małżonków do zarządu majątkiem wspólnym doznaje pewnych ograniczeń. Artykuł 37 § 1 k.r.o.

---

¹⁰ Por. J. Ignaczewski, [w:] *Małżeńskie...*, s. 74 i nast.; M. Olczyk, *Komentarz do ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, LEX/el. 2005, komentarz do art. 36; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2005, s. 198 i nast.; P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 28-29.

¹¹ Por. np. T. Smyczyński, *Reforma...*, s. 829; P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 29.

¹² Zgoda małżonka zabezpieczyciela nie jest konieczna w przypadku, w którym przedmiotem zabezpieczenia rzeczowego są składniki majątku osobistego zabezpieczyciela.

¹³ Por. M. Sychowicz, [w:] *Kodeks...*, s. 197-198; P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 29.

zawiera zamknięty katalog czynności prawnych, do dokonania których konieczna jest zgoda drugiego małżonka¹⁴.

Zgody drugiego małżonka wymaga ustanowienie następujących zabezpieczeń rzeczowych na składnikach majątku wspólnego:

- hipoteka na nieruchomości lub użytkowaniu wieczystym,
- przewłaszczenie nieruchomości lub użytkowania wieczystego na zabezpieczenie¹⁵,
- hipoteka na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu,
- przeniesienie na zabezpieczenie prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal – jeżeli nie mamy do czynienia z własnością, w prawie polskim może chodzić w praktyce jedynie o spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu lub timesharing w formie użytkowania¹⁶,
- przeniesienie na zabezpieczenie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego¹⁷.

Jakkolwiek art. 37 § 1 k.r.o. nie reguluje tej kwestii w sposób jednoznaczny, należy uznać, że zgody drugiego małżonka wymaga ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego także w sytuacji, gdy jego przedmio-

---

¹⁴ Por. J. Ignaczewski, [w:] *Mażeńskie...*, s. 84 i nast.; M. Olczyk, *Komentarz...*, komentarz do art. 37; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks...*, s. 206 i nast.; P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 29-31. W literaturze trafnie podkreśla się, że art. 37 § 1 k.r.o. dotyczy jedynie czynności, które w pewien sposób wiążą się z obecnymi lub przyszłymi składnikami majątku wspólnego, a nie obejmuje czynności, których przedmiotem są składniki majątku osobistego małżonka. Tak np. P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 30; J. Zralek, *Zgoda...*, s. 361-363.

¹⁵ Zob. wyrok SN z 29 maja 2000 r., III CKN 246/00 (OSNC 2000, nr 11, poz. 213) z aprobującą glosą J. Gołaczyńskiego (OSP 2001, nr 5, poz. 69), z aprobującą glosą S. Rudnickiego (Przegląd Sądowy 2001, nr 6), a także z krytyczną glosą F. Zolla (OSP 2001, nr 2, poz. 26); wyrok SN z 8 marca 2002 r., III CKN 748/00 (OSP 2003, nr 3, poz. 37) z krytyczną glosą J. Pisułińskiego; odmiennie wyrok SN z 24 kwietnia 1964 r., II CR 178/64 (OSNCP 1965, nr 6, poz. 96) z krytyczną glosą A. Ohanowicza (OSPİKA 1965, nr 11, poz. 229). Pogląd o dopuszczalności przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie zdaje się obecnie dominować w piśmiennictwie prawniczym. Zob. np. J. Gołaczyński, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Warszawa 2004, s. 183-204 i powołana tam literatura.

¹⁶ Zob. art. 270¹ k.c. oraz ustawa z 13 lipca 2000 r. o ochronie nabywców prawa korzystania z budynku lub pomieszczenia mieszkalnego w oznaczonym czasie w każdym roku oraz o zmianie ustaw – Kodeks cywilny, Kodeks wykroczeń i ustawy o księgach archiwizowanych i hipotece (Dz.U. Nr 74, poz. 855).

¹⁷ Na ten temat ostatnio por. B. Kucia, *Przeniesienie gospodarstwa rolnego na zabezpieczenie*, Rejent 2008, nr 11, s. 26 i nast.

tem jest udział w powyższych prawach (np. udział w użytkowaniu wieczystym)¹⁸. Zgoda jest potrzebna również wtedy, gdy przedmioty majątkowe, o których mowa w art. 37 § 1 k.r.o., należą do majątku wspólnego i służą małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej (art. 36 § 3 k.r.o.)¹⁹.

W doktrynie prawa cywilnego liczne spory budzi zagadnienie, czy przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne może być przedmiotem zastawu²⁰, w tym zastawu rejestrowego²¹. Rozstrzygnięcie omawianego zagadnienia przede wszystkim zależy od tego, jak definiuje się naturę przedsiębiorstwa (gospodarstwa rolnego): czy jako odrębne dobro o charakterze niematerialnym, czy raczej jako szczególnego rodzaju zbiór rzeczy oraz praw, tj. powiązany organizacyjnie zespół składników materialnych i niematerialnych przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej (zob. art. 55¹ oraz art. 55³ k.c.)²².

---

¹⁸ P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 30.

¹⁹ Podobnie M. Olczyk, *Komentarz...*, LEX/el. 2005, komentarz do art. 37; P.B. Szymbala, M. Wojcieszak, *Ustawowy...*, cz. II, s. 33; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks...*, s. 201; P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 32; J. Zrałek, *Zgoda...*, s. 370.

²⁰ Zob. art. 327 k.c. oraz art. 7 ust. 1 ustawy z 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703, ze zm.), dalej „u.z.r.”.

²¹ Por. np. J. Górecki, *Gospodarstwo rolne jako przedmiot zastawu*, Rejent 2003, nr 4, s. 50 i nast.; M. Leśniak, [w:] J. Gołaczyński, M. Leśniak, *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 68-70; I. Karasek, *Przedmiot zastawu rejestrowego*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 1998, nr 3, s. 478 i nast.; M. Tomaszewski, [w:] T. Stawicki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 40; J. Wiślo, [w:] J. Mojak, J. Wiślo, *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2009, s. 76-82; tenże, *Zastaw na przedsiębiorstwie*, Przegląd Prawa Handlowego 1997, nr 9, s. 29 i nast.; F. Zedler, *Zastaw rejestrowy na zbiorze rzeczy lub praw*, Prawo Bankowe 1999, nr 3, s. 37 i nast.

²² Por. np. M. Bednarek, *Mienie. Komentarz do art. 44-55³ Kodeksu cywilnego*, Kraków 1997, s. 182 i nast.; M. Habdas, *Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2002, nr 2; W.J. Kater, [w:] *System prawa prywatnego*, t. I, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 1221 i nast.; T. Komosa, J. Tropaczyńska, *Charakter prawny przedsiębiorstwa*, Przegląd Prawa Handlowego 1996, nr 8; M. Litwińska, *Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu*, Przegląd Prawa Handlowego 1993, nr 4 (cz. I), nr 5 (cz. II); E. Norek, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu gospodarczego*, Warszawa 1997, s. 271 i nast.; J. Preussner-Zamorska, *Konstrukcja prawa*

Nie przesądzając powyższego sporu, moim zdaniem, ze względów celowościowych należy uznać, że jeśli zastawem obciąża się składniki majątkowe (materialne lub niematerialne), które w danym przypadku konstytuują przedsiębiorstwo albo gospodarstwo rolne i należą do majątku wspólnego, to do zawarcia umowy zastawniczej wymaga się zgody małżonka zastawcy. W szczególności gdy przedmiotem zastawu rejestrowego jest zbiór rzeczy lub praw stanowiący całość gospodarczą, choćby jego skład był zmienny (art. 7 ust. 2 pkt 3 u.z.r.)²³, a jednocześnie taki zbiór wykazuje cechy zorganizowanego zespołu składników niematerialnych i materialnych przeznaczonego do prowadzenia działalności gospodarczej (zob. art. 55¹ k.c., a w odniesieniu do gospodarstwa rolnego – art. 55³ k.c.), występują dostateczne przesłanki, aby zakwalifikować umowę zastawniczą jako czynność prowadzącą do obciążenia gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa (art. 37 § 1 pkt 3 k.r.o.)²⁴. Aby zabezpieczenie było skuteczne, w takim przypadku małżonek zastawcy musi zgodzić się na zawarcie umowy zastawniczej²⁵.

---

do przedsiębiorstwa i jej konsekwencje prawne w świetle nowej regulacji prawnej, Rejent 1992, nr 2; R.T. Stroński, *Przedsiębiorstwo, charakter prawny oraz zbycie w prawie amerykańskim, francuskim i polskim*, Warszawa 2003, s. 306 i nast.; J. Wiśniewski, *Pojęcie przedsiębiorstwa*, Przegląd Prawa Handlowego 1997, nr 7. Z orzecznictwa zob. np. uchwałę SN z 25 czerwca 2008 r., III CZP 45/08 (LEX nr 393765).

²³ Por. A. Szumanski, *Glosa do postanowienia SN z 16.02.05 (IV CK 555/04)*, OSP 2005, nr 11, poz. 112, s. 600-601.

²⁴ Należy jednak podkreślić, że nie w każdej sytuacji ustanowienie zastawu rejestrowego na zbiorze rzeczy lub praw, o którym mowa w art. 7 ust. 2 pkt 3 u.z.r., jest równoznaczne z obciążeniem całego przedsiębiorstwa (gospodarstwa rolnego). Jak się wydaje, w większości przypadków o takim obciążeniu można mówić, gdy strony umowy zastawniczej przedmiot zastawu zakwalifikują do kategorii B1 (mienie ruchome przedsiębiorstwa) lub B2 (mienie ruchome gospodarstwa rolnego). Zob. katalog sposobu opisu przedmiotów zastawu stanowiący załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 15 października 1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów (Dz.U. Nr 134, poz. 892, ze zm.). Por. M. Leśniak, [w:] J. Gołaczynski, M. Leśniak, *Zastaw...*, s. 69; J. Wiśniewski, [w:] J. Mojak, J. Wiśniewski, *Zastaw...*, s. 79-80.

²⁵ Zgody na ustanowienie zastawu rejestrowego należy udzielić w formie pisemnej pod rygorem nieważności (art. 3 ust. 1 u.z.r. w zw. z art. 63 § 2 k.c.). Uprzedzając dalsze rozważania, należy uznać, że zgoda małżonka, o której mowa w art. 37 § 1 k.r.o., jest zgodą osoby trzeciej.

Zgody małżonka wymagają również postanowienia umowy zastawu rejestrowego, w których przewiduje się pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia zastawnika: poprzez przejęcie w zarząd (art. 27 ust. 1-2 u.z.r.) lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa zastawcy (art. 27 ust. 3 u.z.r.), jeśli przedsiębiorstwo takie wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków²⁶. Wniosek taki wynika z funkcjonalnej wykładni art. 37 § 1 pkt 3 k.r.o., którego celem jest uzależnienie od zgody małżonka skutków czynności prawnych prowadzących do tego, że pożytki ze wspólnego przedsiębiorstwa będzie pobierała inna osoba. W przypadku, gdy przedmiotem zastawu rejestrowego jest zbiór rzeczy lub praw, który stanowi całość gospodarczą, ale nie konstituuje przedsiębiorstwa, zgoda małżonka jest potrzebna jedynie na wymienione wyżej pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia zastawnika. Jeżeli małżonek odmawia takiej zgody, sankcja nieważności obejmuje tylko te klauzule, które dotyczą wspomnianych sposobów zaspokojenia, a w pozostałym zakresie umowa zastawnicza pozostaje w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością umowa nie zostałaby zawarta (art. 58 § 3 k.c.).

Zgoda małżonka jest konieczna także w sytuacji, gdy ustanawia się powiązany funkcjonalnie pakiet zabezpieczeń rzeczowych (np. hipotek, zastawów rejestrowych, przewłaszczeń i przelewów na zabezpieczenie) na poszczególnych składnikach majątku wspólnego, co w rezultacie łącznie prowadzi do obciążenia przedmiotów majątkowych konstituujących przedsiębiorstwo (gospodarstwo rolne)²⁷.

W powyższym zakresie zgody małżonka wymagają czynności prawne, na podstawie których powstaje zobowiązanie do ustanowienia zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego. Są to czynności prawne, które „prowadzą” do zbycia lub obciążenia przedmiotów majątkowych określonych w art. 37 § 1 k.r.o. Na przykład, jeżeli w umowie kredytowej kredytobiorca zobowiązuje się do ustanowienia na rzecz banku

---

²⁶ Pomijamy tutaj kontrowersyjne zagadnienie, czy art. 27 u.z.r. dotyczy także gospodarstwa rolnego.

²⁷ Wydaje się, że zbyt daleko sięga interpretacja M. Olczyk (M. Olczyk, *Komentarz...*, LEX/el. 2005, komentarz do art. 37), której zdaniem zgody małżonka wymaga także taka czynność, której przedmiotem jest jedynie część przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Moim zdaniem taka czynność nie jest objęta hipotezą art. 37 § 1 k.r.o. (arg. *exceptiones non sunt extendae*).

hipoteki na wspólnej nieruchomości na zabezpieczenie kredytu, to zobowiązanie takie jest bezskuteczne do czasu, gdy małżonek kredytobiorcy wyrazi na nie zgodę.

Nie wymaga zgody małżonka ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na udziałach lub akcjach w spółce kapitałowej²⁸ ani na uprawnieniach majątkowych z tytułu uczestnictwa w spółce osobowej²⁹. Moim zdaniem takie składniki majątkowe, choćby stanowiły dobrany zespół uprawnień w wielu spółkach, nie mogą *per se* tworzyć przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym³⁰.

Małżonek zabezpieczyciela nie musi również wyrażać zgody na przeniesienie wierzitelności hipotecznej na zabezpieczenie albo obciążenie takiej wierzitelności zastawem rejestrowym (zob. art. 7 ust. 1 pkt 2 u.z.r.) bądź hipoteką (subintabulat³¹).

6. Do zgody małżonka, o której mowa w art. 37 § 1 k.r.o., zastosowanie znajduje art. 63 k.c.³² Zgoda małżonka jest zgodą osoby trzeciej

---

²⁸ Podobnie J. Zrałek, *Zgoda...*, s. 367 w odniesieniu do nabywania udziałów i akcji w spółkach handlowych. Zob. wyrok SN z 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97 (OSNC 1999, nr 12, poz. 209) oraz wyrok SN z 5 października 2005 r., IV CK 99/05 (OSNC 2006, nr 7-8, poz. 127) na temat przynależności udziałów (akcji) do majątku wspólnego małżonków. Por. np. A. Chłopecki, *Akcje zdematerializowane w małżeńskiej wspólności majątkowej*, Przegląd Prawa Handlowego 2008, nr 10; A. Stępień, *Akcje należące do majątku wspólnego małżonków*, Przegląd Prawa Handlowego 2006, nr 12.

²⁹ Por. T. Czech, *Zastaw na udziale w spółce jawnej*, Prawo Spółek 2009, nr 2, s. 13 i nast. Zob. także G. Jędrzejek, *Przynależność praw spółkowych w spółkach osobowych do majątków małżonków*, Prawo Spółek 1999, nr 11; A. Jędrzejewska, *Spółka osobowa a małżeńska majątkowa wspólność ustawowa*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 1996, nr 3.

³⁰ Por. wyrok SN z 23 października 2003 r., V CK 411/02 (OSNC 2004, nr 12, poz. 197). Zob. także uchwałę SN z 23 lutego 2005 r., III CZP 88/04 (OSNC 2006, nr 1, poz. 5), zgodnie z którą posiadania udziałów w spółce z o.o. co do zasady nie można uznać za prowadzenie działalności gospodarczej. Podobnie uchwała składu 7 Sędziów SN z 14 marca 1995 r., III CZP 6/95 (OSNC 1995, nr 5, poz. 72).

³¹ Zob. art. 108¹ i nast. ustawy z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361, ze zm.), dalej: u.k.w.h.

³² Tak np. J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie małżeńskiego prawa majątkowego*, cz. I, Rejent 2004, nr 8, s. 157; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks...*, s. 201; P. Wójcik, *Zarząd...*, s. 31; J. Zrałek, *Zgoda...*, s. 368.

w stosunku do stron czynności prawnej. Może być ona udzielona zarówno przed czynnością, wraz z czynnością, jak i po jej dokonaniu (art. 63 § 1 k.c.). Zgoda wyrażona w sposób następczy (potwierdzenie) generalnie ma moc wsteczną od daty danej czynności. Jeżeli zabezpieczenie podlega wpisowi w rejestrze publicznym (np. zastaw rejestrowy, hipoteka), zgody można udzielić także po ujawnieniu zabezpieczenia w rejestrze, niezależnie od prawomocności wpisu. Małżonek zawsze ma prawo odmówić wyrażenia zgody bez podania powodów³³.

W przypadku gdy do ważności czynności prawnej wymaga się formy szczególnej, zgoda drugiego małżonka, o której mowa w art. 37 § 1 k.r.o., powinna być udzielona w tej samej formie (art. 63 § 2 k.c.). Na przykład do przeniesienia prawa użytkowania wieczystego na zabezpieczenie konieczna jest zgoda w formie aktu notarialnego. Z kolei, aby obciążyć hipoteką wspólną nieruchomości w trybie art. 95 prawa bankowego, małżonek musi wyrazić zgodę w formie pisemnej pod rygorem nieważności³⁴. Odmowa udzielenia zgody nie wymaga zachowania żadnej formy szczególnej.

Jak się wydaje, w prawie polskim zabezpieczeń rzeczowych nigdy nie ustanawia się w drodze czynności jednostronnej. Zawsze w tym celu niezbędna jest dwustronna czynność prawna (umowa) między zabezpieczycielem a wierzycielem. Jeżeli takiej czynności dokonano bez wymaganej zgody małżonka zabezpieczyciela, ważność umowy zależy od jej potwierdzenia przez tego małżonka (art. 37 § 2 k.r.o. w zw. z art. 63 § 1 k.c.). Do tego czasu umowa pozostaje w stanie bezskuteczności zawieszony. Gdy małżonek odmówi zgody, umowa staje się definitywnie nieważna, w całości lub w części (art. 58 § 3 k.c.).

Jeżeli małżonek odmawia zgody lub porozumienie z nim napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, zezwolenia na dokonanie danej czynności może udzielić sąd, kierując się dobrem rodziny (art. 39 k.r.o.).

---

³³ Zob. kontrowersyjny wyrok SN z 13 czerwca 2001 r., II CKN 507/00 (OSP 2002, nr 1, poz. 3), w którym stwierdzono, że kontrahent umowy zawartej z jednym z małżonków, który celowo nie żąda jej potwierdzenia przez drugiego małżonka i wyrządza tym szkodę osobie trzeciej, postępuje wbrew dobrym obyczajom i ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 415 k.c. Głosy do tego wyroku opublikowali M. N a z a r (OSP 2002, nr 1, poz. 3) oraz M. P y z i a k - S z a f n i c k a (OSP 2002, nr 11, poz. 140).

³⁴ Zob. uchwałę SN z 20 czerwca 2007 r., III CZP 50/07 (OSNC 2008, nr 7-8, poz. 83). Por. np. J. Z r a ł e k, *Zgoda...*, s. 368, przypis 26.

7. Wątpliwości może budzić wymagany stopień konkretyzacji, jeśli chodzi o treść zgody (oświadczenia woli) małżonka. Moim zdaniem ze względów systemowych oraz funkcjonalnych niedopuszczalne jest udzielenie zgody blankietowej, która dotyczy ogółu czynności lub przedmiotów opisanych w art. 37 § 1 k.r.o.³⁵ Po pierwsze, przemawia za tym zasada autonomii woli podmiotów prawa cywilnego³⁶. Zgoda blankietowa umożliwiłaby małżonkowi, który dokonuje czynności prawnej, nadmierną i nieprzewidywalną ingerencję w sytuację prawną drugiego małżonka w zakresie majątku wspólnego. Po drugie, *ratio legis* art. 37 § 1 k.r.o. stanowi umożliwienie drugiemu małżonkowi sprawowania kontroli nad niektórymi czynnościami jego współmałżonka, jeżeli są nieodpłatne albo dotyczą szczególnie ważnych przedmiotów wchodzących w skład majątku wspólnego. Dopuszczenie zgody blankietowej prowadziłoby do wypaczenia celu powołanego przepisu.

Z podanych wyżej względów, w mojej ocenie, wykluczyć należy też możliwość udzielenia przez małżonka zgody ogólnej, obejmującej wszystkie czynności zwykłego zarządu majątkiem wspólnym w odniesieniu do przedmiotów opisanych w art. 37 § 1 k.r.o.

Treść zgody małżonka zasadniczo powinna odnosić się do konkretnej czynności prawnej, której przedmiotem jest skonkretyzowany składnik majątkowy. Wydaje się, że w granicach autonomii woli małżonka leży także udzielenie zgody, której treść wyrażono w sposób rodzajowy³⁷. Moim zdaniem nie narusza to nadmiernie pozycji prawnej tego małżonka, a za takim rozwiązaniem przemawiają potrzeby obrotu oraz sprawnego

---

³⁵ Podobnie J. Z r a ł e k, *Zgoda...*, s. 364, który wskazuje, że w omawianej sytuacji mamy do czynienia z uprawnieniem osobistym i niezbywalnym, a dopuszczenie ogólnej zgody wywoływałoby analogiczne skutki do tych, jakie powstałyby w razie zrzeczenia się uprawnienia. Bardziej przychylnie stanowisko co do możliwości udzielenia zgody blankietowej zajmuje M. K o s i k, *Zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej w świetle art. 63 k.c. – zagadnienia wybrane*, cz. II, Rejent 2007, nr 4, s. 77-80.

³⁶ Szerzej por. M. S a f j a n, [w:] *System prawa prywatnego*, t. I, s. 273 i nast.

³⁷ Odmienne M. S y c h o w i c z, [w:] *Kodeks...*, s. 207, którego zdaniem: „Zgoda powinna w zasadzie dotyczyć osobno każdej czynności prawnej.” Por. także J. Z r a ł e k, *Zgoda...*, s. 364, który prezentuje następujący pogląd: „Konieczne jest uzyskanie zgody na każdą konkretną czynność małżonka (można się ewentualnie zastanawiać nad dopuszczeniem udzielenia zgody na czynności rodzajowo określone).”

zarządzania majątkiem wspólnym, zwłaszcza gdy służy on do prowadzenia działalności gospodarczej. Udzielając zgody, można posłużyć się różnymi kryteriami rodzajowymi, m.in.:

- rodzaj przedmiotu (np. wszystkie nieruchomości wchodzące w skład majątku wspólnego),
- rodzaj czynności (np. ustanowienie hipotek),
- cel czynności (np. dowolnego rodzaju zabezpieczenie na określonym przedsiębiorstwie i jego poszczególnych składnikach).

Kryteria te można, oczywiście, łączyć w różnorodnych konfiguracjach. Moim zdaniem dopuszczalne jest także udzielenie zgody, której treść określono poprzez odesłanie do treści innej czynności prawnej albo dokumentu (np. zgoda na wszystkie zabezpieczenia przewidziane w danej umowie kredytowej, gdy brzmienie tej umowy jest znane małżonkowi).

Małżonek może wprowadzić do swej zgody ograniczenia³⁸, m.in. w odniesieniu do rodzaju zabezpieczonych wierzytelności (np. wierzytelności z tytułu kredytów i pożyczek zaciągniętych w ramach działalności gospodarczej współmałżonka), osoby wierzyciela (np. zabezpieczenia na rzecz banków i innych instytucji finansowych), maksymalnej kwoty zabezpieczenia (np. hipoteki na określonej nieruchomości do kwoty 100 000 zł), maksymalnego terminu, w którym zabezpieczenia mają być ustanowione (np. do końca 2011 r.). Ograniczenia takie mają sens zwłaszcza w przypadku, gdy małżonek udziela zgody przed ustanowieniem zabezpieczenia rzeczowego. Jeżeli dane zabezpieczenie ustanowiono z przekroczeniem powyższych ograniczeń, czynność prawna co do zasady pozostaje w mocy w granicach, na które małżonek wyraził zgodę (art. 58 § 3 k.c.)³⁹. Np. jeśli uprzednia zgoda obejmuje zabezpieczenie zastawem rejestrowym tylko wierzytelności z określonej umowy kredytu, a zgodnie z umową zastawniczą zabezpieczono więcej wierzytelności (zob. art. 6 u.z.r.), to zastaw jest skuteczny w odniesieniu do wierzytelności, o których mowa w zgodzie małżonka. Oczywiście, małżonek może następnie roz-

---

³⁸ Podobnie J. Z r a ł e k, *Zgoda...*, s. 364-365. Moim zdaniem nietrafny jest pogląd M. S y c h o w i c z a (M. S y c h o w i c z, [w:] *Kodeks...*, s. 201), który twierdzi, że zgoda małżonka powinna wskazywać istotne warunki dokonania czynności, np. granice ceny.

³⁹ Odmienne, jak się wydaje, J. Z r a ł e k, *Zgoda...*, s. 365.

szerzyć swoją zgodę, potwierdzając umowę zastawniczą (art. 37 § 2 k.r.o.).

W zarysowanych wyżej granicach małżonkowi przysługuje kompetencja do udzielenia innej osobie pełnomocnictwa do wyrażenia zgody na czynność opisaną w art. 37 § 1 k.r.o. (zob. art. 95 § 1 k.c.)⁴⁰. Skoro sam małżonek może z góry udzielić zgody, nie widać przeszkód, aby dopuścić upoważnienie pełnomocnika do działania w jego imieniu (arg. *a simili*). Nie stanowi to nadmiernego ograniczenia autonomii woli małżonka, który przecież zachowuje uprawnienie do odwołania pełnomocnictwa, chyba że – w zupełnie wyjątkowych przypadkach – zrzekł się tego uprawnienia z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (art. 101 § 1 k.c.). Pełnomocnictwo, podobnie jak sama zgoda, nie powinno być jednak ogólne, a wyłącznie rodzajowe albo szczególne.

Pełnomocnikiem może być małżonek, który dokonuje czynności prawnej, jak i zabezpieczony wierzyciel. W takiej sytuacji mocodawca zgadza się na to, że między nim a pełnomocnikiem może powstać konflikt interesów (zob. art. 108 k.c.).

8. Niektóre zabezpieczenia rzeczowe, takie jak hipoteka czy zastaw rejestrowy, podlegają ujawnieniu w rejestrze publicznym. Kognicja sądu, który rozpatruje wniosek o wpis w rejestrze, jest ograniczona.

W postępowaniu wieczystoksięgowym, rozpoznając wniosek o wpis, sąd bada jedynie treść i formę wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treść księgi wieczystej (art. 626⁸ § 2 k.p.c.). Jeżeli z tych źródeł nie wynika, że przedmiotem zabezpieczenia rzeczowego jest składnik majątku wspólnego, wymieniony w art. 37 § 1 k.r.o., sąd nie może domagać się od wnioskodawcy przedstawienia zgody małżonka na ustanowienie zabezpieczenia. W takiej sytuacji nie ma podstaw do oddalenia

---

⁴⁰ Odmienne J. Zralek (J. Zralek, *Zgoda...*, s. 365-366), powołując się na osobisty charakter uprawnienia. Moim zdaniem można żywić wątpliwości, czy uprawnienie małżonka jest rzeczywiście natury osobistej, skoro dotyczy spraw majątkowych w zakresie zarządu majątkiem wspólnym. Okoliczność, że uprawnienie to jest niezbywalne, nie oznacza automatycznie, że mamy do czynienia z uprawnieniem osobistym. Zob. przekonującą argumentację M. Nażara, *Glosa do wyroku SN z 13.06.2001 r. (II CKN 507/00)*, OSP 2002, nr 1, poz. 3, s. 13.

wniosku, gdy nie załączono do niego zgody małżonka (art. 626⁹ k.p.c.). Podobne zasady obowiązują w postępowaniu o wpis w rejestrze zastawów (art. 40 ust. 3 u.z.r.).

Należy zauważyć, że wpis w rejestrze publicznym nie sanuje ewentualnej nieważności czynności prawnej, na podstawie której ustanowiono zabezpieczenie rzeczowe, jeśli drugi małżonek odmawia zgody wymaganej przepisami prawa⁴¹. W drodze wyjątku wierzyciel może jednak powołać się na działanie rękoi wiary publicznej ksiąg wieczystych, o ile nie działał w złej wierze (art. 5-9 u.k.w.h. w zw. z art. 38 k.r.o.)⁴².

9. Zgodnie z art. 36¹ § 1 k.r.o. małżonek może sprzeciwić się czynności zarządu majątkiem wspólnym zamierzonej przez jego współmałżonka⁴³. Dotyczy to m.in. planowanego ustanowienia zabezpieczeń rzeczowych na składnikach majątku wspólnego. Jednakże małżonek nie może wyrazić sprzeciwu w przypadku, gdy ustanowienie zabezpieczenia ma nastąpić w ramach działalności zarobkowej jego współmałżonka (art. 36¹ § 1 k.r.o. *in fine*)⁴⁴ lub dotyczy przedmiotów majątkowych służących współmałżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej (art. 36 § 3 k.r.o.). Na przykład sprzeciw jest niedopuszczalny, jeśli małżonek-przedsiębiorca ustanawia zastaw na maszynie w celu zabezpieczenia kredytu, jaki zaciągnął w banku na zakup tej maszyny.

Sprzeciw może odnosić się zarówno do samej umowy zabezpieczającej, jak i późniejszych zmian do niej, np. rozszerzających zakres przedmiotu zabezpieczenia.

---

⁴¹ Por. np. S. Rudnicki, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 234.

⁴² Zob. kontrowersyjną uchwałę SN z 5 maja 1993 r., III CZP 52/93 (OSP 1994, nr 12, poz. 238), z głosem A. Szpunara. Por. także A. Lutkiewicz - Rucińska, *Czynność prawna nieodpłatna w rozumieniu art. 6 ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Przegąd Prawa Handlowego 1996, nr 3.

⁴³ Por. np. J. Ignaczewski, [w:] *Małżeńskie...*, s. 80-84; A. Lutkiewicz - Rucińska, *Sprzeciw małżonka wobec zamierzonej przez drugiego małżonka czynności zarządu majątkiem wspólnym*, Rodzina i Prawo 2006, nr 3 (cz. I), 2007, nr 1 (cz. II); M. Olczyk, *Komentarz...*, komentarz do art. 36¹; T. Smyczyński, *Reforma...*, s. 830; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks...*, s. 203-205.

⁴⁴ Inne wyjątki, tj. czynności w bieżących sprawach życia codziennego lub czynności zmierzające do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny (art. 36¹ § 1 k.r.o.), w praktyce raczej nie znajdują zastosowania w odniesieniu do zabezpieczeń rzeczowych.

Sprzeciw jest skuteczny wobec wierzyciela, jeżeli ten mógł się z nim zapoznać przed ustanowieniem zabezpieczenia (art. 36¹ § 2 k.r.o.). Czynność taka nie wymaga zachowania szczególnej formy.

10. Jeszcze raz należy podkreślić, że *de lege lata* zasadą pozostaje samodzielna kompetencja każdego z małżonków do ustanowienia zabezpieczenia rzeczowego na przedmiocie należącym do majątku wspólnego. Jeżeli danego przedmiotu nie wymieniono w katalogu określonym w art. 37 § 1 k.r.o., czynność prawna, na podstawie której małżonek ustanawia zabezpieczenie rzeczowe, jest ważna, choćby drugi małżonek o niej nie wiedział lub nie wyraził na nią zgody⁴⁵.

Przykładowo, każdy małżonek może samodzielnie ustanowić zastaw na samochodzie, blokadę na wspólnym rachunku bankowym (art. 51 prawa bankowego)⁴⁶, zablokować instrumenty finansowe na rachunku papierów wartościowych, przewłaszczyć na zabezpieczenie zapasy wchodzące w skład wspólnego przedsiębiorstwa, scedować na zabezpieczenie wierzytelności z umowy najmu lub dzierżawy wspólnej nieruchomości, ustanowić i wpłacić kaucję na rachunek wierzyciela.

11. Jeżeli zabezpieczenie rzeczowe polega na przeniesieniu na wierzyciela tytułu prawnego do określonego przedmiotu majątkowego, zaspokojenie wierzyciela następuje w sposób przewidziany w umowie zabezpieczającej⁴⁷. Na przykład strony umowy przelewu na zabezpieczenie mogą postanowić, że roszczenia wierzyciela zaspokajają się ze środków uzyskanych w drodze ściągnięcia od dłużników scedowanych wierzytelności albo ich sprzedaży⁴⁸. Normując sposób zaspokojenia w umowie zabez-

---

⁴⁵ Z zastrzeżeniem przepisów o sprzeciwie małżonka (art. 36¹ k.r.o.). Zob. uwagi w punkcie 9 artykułu.

⁴⁶ Umowa rachunku bankowego może jednak przewidywać obowiązek łącznego działania wszystkich współposiadaczy rachunku.

⁴⁷ Zob. wyrok SN z 27 czerwca 1995 r., I CR 7/95 (OSNC 1995, nr 12, poz. 183) z glosą M. Litwińskiej (Przegląd Prawa Handlowego 1996, nr 10), w którym Sąd Najwyższy podkreślił, że wierzycielowi przysługuje prawo wyboru sposobu, w jaki ma uzyskać zaspokojenie zabezpieczonych wierzytelności. Zob. także uchwała SN z 5 maja 1993 r., III CZP 54/93 (OSP 1994, nr 10, poz. 176) z glosą J. Gołaczyńskiego; wyrok SN z 19 kwietnia 2007 r., I CSK 27/07 (LEX nr 315565).

⁴⁸ Por. np. M. Rytwińska, *Przelew wierzytelności na zabezpieczenie*, Warszawa 2007, s. 223-225.

pieczającej, strony nie mogą jednak wykroczyć poza ogólne granice swobody kontraktowania (art. 353¹ k.c.)⁴⁹. Z zastrzeżeniem art. 37 § 1 k.r.o., w takich sytuacjach do zaspokojenia wierzyciela z przedmiotu zabezpieczenia nie jest konieczna zgoda małżonka zabezpieczyciela.

W przypadku gdy wierzyciel nie nabywa samego przedmiotu zabezpieczenia, a jedynie uzyskuje pewną preferencję prawną odnośnie do tego przedmiotu (np. hipoteka, zastaw, blokada rachunku bankowego lub rachunku papierów wartościowych), sytuacja się komplikuje. Przedmiot zabezpieczenia pozostaje w majątku wspólnym małżonków, a swoboda stron, jeśli chodzi o uregulowanie trybu zaspokojenia z tego przedmiotu, w prawie polskim jest znacznie ograniczona.

W niektórych przypadkach wierzyciel może zaspokoić swoje wierzycielności z przedmiotu zabezpieczenia poza sądowym postępowaniem egzekucyjnym, korzystając z umownych sposobów zaspokojenia⁵⁰. Z zastrzeżeniem art. 37 § 1 k.r.o., zgoda małżonka zabezpieczyciela nie jest konieczna, aby skorzystać z takich sposobów⁵¹.

Jednakże *de lege lata* co do zasady wierzyciel uzyskuje zaspokojenie z przedmiotu zabezpieczenia rzeczowego, do którego nabył pewną preferencję prawną, taką jak hipoteka czy zastaw, w drodze egzekucji sądowej (art. 312 k.c., art. 75 u.k.w.h.). Egzekucji tej generalnie przysługuje prymat przed innymi sposobami zaspokojenia wierzycielności (zob. art. 21a u.z.r.).

Aby przeprowadzić egzekucję sądową, wierzyciel musi uzyskać tytuł egzekucyjny przeciwko zabezpieczycielowi. Następnie taki tytuł egzekucyjny powinien zostać zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 776

---

⁴⁹ Zob. wyrok SA w Krakowie z 5 września 1996 r., I ACr 286/96 (Transformacje Prawa Prywatnego 2000, nr 4) z głosem F. Z o l l a (Prawo Bankowe 1999, nr 2).

⁵⁰ Zob. art. 313 k.c. (w odniesieniu do zastawu zwykłego), art. 22-27 u.z.r. (w odniesieniu do zastawu rejestrowego), art. 10-11 u.n.z.f. (w odniesieniu do zastawu finansowego). Jeżeli zabezpieczeniem jest blokada na rachunku bankowym prowadzonym przez wierzyciela, może on zaspokoić swoje wierzycielności w drodze potrącenia ustawowego bądź umownego. W przypadku gdy rachunek bankowy prowadzi osoba trzecia, wierzyciel z reguły dochodzi zaspokojenia, korzystając z nieodwołalnego pełnomocnictwa do wypłaty środków z zablokowanego rachunku.

⁵¹ Jak wspomniano w punkcie 5 artykułu, zgody małżonka wymagają postanowienia umowy zastawu rejestrowego, w których przewiduje się pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia zastawnika: poprzez przejęcie w zarząd (art. 27 ust. 1-2 u.z.r.) lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa zastawcy (art. 27 ust. 3 u.z.r.), jeśli przedsiębiorstwo takie wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków.

k.p.c.). Ponieważ przedmiot zabezpieczenia należy wspólnie do obojga małżonków, co do zasady klauzulę wykonalności trzeba uzyskać nie tylko przeciwko małżonkowi, który ustanowił zabezpieczenie rzeczowe (zabezpieczycielowi), ale i wobec drugiego małżonka⁵².

Zgodnie z art. 787 k.p.c., tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika⁵³. Przepis ten pozostaje w związku z art. 41 § 1 k.r.o.⁵⁴, zgodnie z którym, jeżeli małżonek zaciągnął zob-

---

⁵² Zob. uchwała składu 7 Sędziów SN z 20 września 1996 r., III CZP 60/96 (OSNC 1996, nr 11, poz. 140). W prawie polskim przewiduje się kilka wyjątków od tej reguły. Zgodnie z art. 923¹ k.p.c. tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim stanowi podstawę do zajęcia nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego. Jeżeli małżonek dłużnika sprzeciwi się zajęciu, wierzyciel powinien w terminie tygodniowym wystąpić o nadanie przeciwko temu małżonkowi klauzuli wykonalności pod rygorem umorzenia egzekucji z zajętej nieruchomości. Por. np. B. K o ł o d z i e j c z y k, *Zajęcie nieruchomości wchodzącej w skład dorobku małżeńskiego bez nadawania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie art. 923³ KPC*, Monitor Prawniczy 2007, nr 17. Warto zauważyć, że art. 923¹ k.p.c. znajdując odpowiednie zastosowanie do egzekucji z prawa majątkowego wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków (art. 910³ k.p.c.). Z kolei według art. 891¹ § 1 k.p.c. dopuszczalne jest prowadzenie egzekucji z rachunku wspólnego małżonków na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko jednemu z małżonków.

⁵³ Por. np. K. F l a g a - G i e r u s z y Ń s k a, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2008, s. 1264-1267; J. I g n a c z e w s k i, [w:] *Małżeńskie...*, s. 101 i nast.; W. K o w a l s k i, *Odpowiedzialność małżonka dłużnika i nadanie klauzuli wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c.*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2004, nr 10-12; A. M a r c i n i a k, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 657-662; M. M u l i Ń s k i, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 224-229; M. S o r y s z, *Małżonek dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym w świetle nowelizacji KPC z 2004 r. – wybrane zagadnienia*, Monitor Prawniczy 2005, nr 14, s. 692-694; M. Ś l a d k o w s k i, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika*, Monitor Prawniczy 2009, nr 5, s. 292 i nast.

⁵⁴ Por. np. A. L u t k i e w i c z - R u c i Ń s k a, *Uwagi do art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego po reformie małżeńskiego prawa majątkowego*, Rejent 2005, nr 12; T. S m y c z y Ń s k i, *Reforma...*, s. 830-832; J. Z r a ł e k, *Odpowiedzialność małżonków*

wiązanie za zgodą drugiego małżonka⁵⁵, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków.

Ponadto tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa (art. 787¹ k.p.c.). Przytoczona regulacja nawiązuje do art. 41 § 2 k.r.o. W myśl tego przepisu, jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie bez zgody drugiego małżonka albo zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9 k.r.o., a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Zobowiązanie, o jakim mowa w powołanym przepisie, jest wiążące dla małżonka-dłużnika, ale art. 41 § 2 k.r.o. ogranicza jego odpowiedzialność wobec wierzyciela w odniesieniu do składników majątku wspólnego.

12. Regulacje, jakie zamieszczono w art. 787-787¹ k.p.c. oraz art. 41 k.r.o., rodzą liczne pytania o skuteczność i warunki realizacji zabezpieczeń rzeczowych, które polegają na przyznaniu wierzycielowi pewnej preferencji prawnej odnośnie do przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków, bez nabywania tytułu do takiego przedmiotu (np. hipoteka, zastaw, blokada rachunku bankowego lub rachunku papierów

---

za zobowiązania po nowelizacji przepisów o ustawowej wspólności majątkowej, Rejent 2005, nr 9.

⁵⁵ Jest to tzw. zgoda fakultatywna, do której nie znajduje zastosowania art. 63 § 2 k.c., ponieważ od tej zgody nie zależy ważność czynności prawnej. Por. np. J. Ignaczewski, [w:] *Małżeńskie...*, s. 107-108; J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006, s. 165; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi...*, s. 101-103; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja...*, cz. I, s. 160. Odmienne M. Olczyk, *Komentarz...*, LEX/el. 2005, komentarz do art. 41.

wartościowych). Jak wspomniano, aby przeprowadzić egzekucję sądową z przedmiotu zabezpieczenia, w takiej sytuacji generalnie wierzyciel musi uzyskać klauzulę wykonalności przeciwko obojgu małżonkom.

Przed wszystkim należy zauważyć, że art. 787-787¹ k.p.c. pozostają niespójne z przepisami prawa materialnego. Odczytując je literalnie, regulują one przypadki, w których: „stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika” lub „stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa”. Nie pokrywają one wszystkich sytuacji, gdy zgodnie z przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jeden z małżonków, bez zgody drugiego, może dokonać skutecznej czynności prawnej w ramach zarządu majątkiem wspólnym.

W konsekwencji powstaje pytanie, czy art. 787-787¹ k.p.c. umożliwiają uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi, który nie jest stroną czynności prawnej, na podstawie której ustanowiono zabezpieczenie rzeczowe (np. zastaw rejestrowy) na przedmiocie wchodzącym w skład majątku wspólnego. Wydaje się, że należy wyróżnić tutaj kilka odrębnych przypadków:

- małżonek wyraża zgodę na ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego,
- małżonek wyraża zgodę na zaciągnięcie długu przez współmałżonka, ale jego zgoda nie obejmuje zabezpieczenia tego długu na składnikach majątku wspólnego,
- brakuje zgody małżonka zarówno na zaciągnięcie długu przez współmałżonka, jak i ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego.

W pierwszym przypadku małżonek wyraża zgodę na ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego. Moim zdaniem zastosowanie znajduje tutaj art. 787 k.p.c. Co prawda, przepis ten stanowi jedynie o „wierzytelności”, którą stwierdzono tytułem egzekucyjnym, ale – jak się wydaje – *in concreto* termin ten należy interpretować w sposób funkcjonalny. Chodzi tutaj o każde uprawnienie określone w tytule egzekucyjnym, choćby nie wynikało ono ze stosunku zobowiązaniowego (zob. art. 353 k.c.). Hipoteza art. 787 k.p.c. obejmuje także uprawnienia wierzyciela na podstawie zabezpieczenia rzeczowego, w tym zastawu i hipoteki, którymi zabezpieczono wierzytelność na majątku

osoby trzeciej⁵⁶. Jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że czynności prawnej, według której ustanowiono zabezpieczenie rzeczowe, dokonano za zgodą małżonka zabezpieczyciela, to sąd musi nadać klauzulę wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, w którym stwierdzono uprawnienie z takiej czynności, także przeciwko małżonkowi, z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedmiotu zabezpieczenia. Na przykład, jeśli zabezpieczyciel ustanawia hipotekę na wspólnej nieruchomości na zabezpieczenie długu osoby trzeciej i poddaje się egzekucji na rzecz wierzyciela na podstawie art. 777 § 1 pkt 6 k.p.c., a jego małżonek wyraża zgodę na tę hipotekę, to – z ograniczeniem do obciążonej nieruchomości – wierzyciel może uzyskać klauzulę wykonalności przeciwko obojgu małżonkom. W omawianej sytuacji nie ma znaczenia, jakiego rodzaju wierzytelność zabezpieczono: pochodzącą z czynności prawnej czy opartą na innej podstawie normatywnej.

W drugim przypadku małżonek wyraża zgodę na zaciągnięcie długu przez współmałżonka, który dodatkowo zabezpiecza swój dług w formie rzeczowej na składnikach majątku wspólnego⁵⁷. Wierzyciel, który uzyskał stosowny tytuł egzekucyjny wobec małżonka-dłużnika, może wówczas wystąpić o nadanie tytułowi klauzuli wykonalności przeciwko obojgu małżonkom w odniesieniu do całego majątku wspólnego. Musi jedynie

---

⁵⁶ Dotykamy tutaj bardzo kontrowersyjnego zagadnienia, jakiego rodzaju powinności ciąży na zastawcy lub dłużniku hipotecznym: obowiązek o charakterze obligacji realnej czy obowiązek znoszenia egzekucji. Por. np. E. Gniewek, *Egzekucja odpowiedzialności dłużników rzeczowych*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Kraków 2004, s. 721 i nast.; A. Marciniak, *Dochodzenie roszczeń zabezpieczonych zastawem lub hipoteką*, Sopot 2001, s. 60-68; Z. Woźniak, *Charakter prawny odpowiedzialności właściciela obciążonej rzeczy niebędącego dłużnikiem osobistym wierzyciela zabezpieczonej wierzytelności*, Przegląd Sądowy 2005, nr 6, s. 37 i nast.; K. Zardkiewicz, *Tzw. zastaw nieakcesoryjny w prawie polskim. Uwagi ogólne na tle ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2002, nr 2, s. 300 i nast.

⁵⁷ Pomijamy tutaj kontrowersyjne zagadnienie, czy art. 787 k.p.c. oraz art. 41 § 1 k.r.o. można w drodze analogii stosować do sytuacji, w której małżonek wyraża zgodę na zobowiązanie swego współmałżonka, jakie nie wynika z czynności prawnej (np. z deliktu lub bezpodstawnego wzbogacenia). Por. np. J. Ignaczewski, [w:] *Małżeńskie...*, s. 106-107; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi...*, s. 104; M. Olczyk, *Komentarz...*, komentarz do art. 41; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja...*, cz. I, s. 161-162; M. Śladkowski, *Postępowanie...*, s. 294.

udokumentować, że małżonek, który nie jest dłużnikiem, udzielił zgody na dokonanie czynności prawnej będącej źródłem wierzytelności (art. 787 k.p.c.). Wierzyciel może prowadzić egzekucję zarówno z przedmiotu zabezpieczenia, jak i z innych składników majątku wspólnego. W omawianej sytuacji, jeżeli zabezpieczenie rzeczowe obejmuje przedmiot, o którym mowa w art. 37 § 1 k.r.o., brak zgody małżonka na czynność zabezpieczającą powoduje nieskuteczność zabezpieczenia, ale nie wyłącza to uprawnienia wierzyciela do prowadzenia egzekucji z całości majątku wspólnego.

W trzecim przypadku małżonek nie udzielił zgody na ustanowienie zabezpieczenia rzeczowego na składnikach majątku wspólnego ani zaciągnięcie przez współmałżonka długu, którego dotyczy dane zabezpieczenie. Należy tutaj wyodrębnić trzy podwarianty:

- zabezpieczenie rzeczowe ustanowiono na przedmiocie opisanym w art. 37 § 1 k.r.o.,
- zabezpieczenie rzeczowe ustanowiono na przedmiocie majątkowym wchodzącym w skład przedsiębiorstwa, które należy do majątku wspólnego, a zabezpieczona wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa,
- pozostałe przypadki, np. zastaw rejestrowy na wspólnym samochodzie służącym małżonkom w celach niezwiązanych z działalnością gospodarczą, zastaw finansowy na udziałach w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.

Jeżeli mamy do czynienia z zabezpieczeniem na przedmiocie, który objęto hipoteką art. 37 § 1 k.r.o., sytuacja przedstawia się w miarę prosto. W braku zgody małżonka zabezpieczenie jest nieskuteczne, a wierzyciel generalnie nie może prowadzić egzekucji z przedmiotu zabezpieczenia. W przypadku gdy małżonek-zabezpieczyciel jest jego dłużnikiem osobistym, wierzyciel może żądać zaspokojenia – oprócz majątku osobistego dłużnika – jedynie z jego wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9 k.r.o. (zob. art. 776¹ k.p.c.). Jeśli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa przez dłużnika, można skierować egzekucję także do przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa (art. 41 § 2 k.r.o.) i w tym zakresie uzyskać klauzulę wykonalności przeciwko

obojgu małżonkom (art. 787¹ k.p.c.). W przypadku gdy zabezpieczenie obejmowało dług osoby trzeciej, a okazało się nieskuteczne, wierzyciel nie może uzyskać tytułu egzekucyjnego przeciwko zabezpieczycielowi ani jego małżonkowi⁵⁸.

Drugi podwariant dotyczy sytuacji, gdy zabezpieczenie rzeczowe ustanowiono na przedmiocie majątkowym wchodzącym w skład przedsiębiorstwa, które należy do majątku wspólnego, a zabezpieczona wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa⁵⁹. Jeżeli zabezpieczenie nie dotyczy przedmiotu, o jakim mowa w art. 37 § 1 k.r.o., mimo braku zgody małżonka pozostaje ono skuteczne. Wierzyciel może prowadzić egzekucję zarówno z przedmiotu zabezpieczenia, jak i innych przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa (art. 41 § 2 k.r.o.)⁶⁰. W tym zakresie wierzyciel może uzyskać klauzulę wykonalności przeciwko obojgu małżonkom (art. 787¹ k.p.c.).

13. Trzeci podwariant jest najbardziej skomplikowany. Aby uprościć rozważania, ograniczymy je do jednego rodzaju zabezpieczenia rzeczowego – zastawu⁶¹.

Mamy do czynienia z sytuacją, w której jeden z małżonków zastawia składnik majątku wspólnego (niewymieniony w art. 37 § 1 k.r.o.), nie uzyskując zgody drugiego małżonka na ustanowienie zabezpieczenia ani zaciągnięcie długu, a zabezpieczona wierzytelność nie powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa przez zastawcę. Na przykład,

---

⁵⁸ W niektórych sytuacjach zabezpieczyciel może ponosić wobec wierzyciela odpowiedzialność deliktową za nieskuteczność zabezpieczenia, np. gdy złożył mu fałszywe oświadczenie co do swego stanu cywilnego (art. 415 k.c.).

⁵⁹ Dla uproszczenia pomijamy omówienie sytuacji, w której zabezpieczenie rzeczowe pozostaje w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa przez zabezpieczyciela, ale zabezpieczona wierzytelność nie wykazuje takiego związku z przedsiębiorstwem.

⁶⁰ Wierzyciel może też skierować egzekucję do wynagrodzenia za pracę dłużnika lub jego dochodów uzyskanych z innej działalności zarobkowej, a także korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9 k.r.o. (art. 776¹ k.p.c. w zw. z art. 41 § 2 k.r.o.).

⁶¹ Ze względu na ramy artykułu możemy jedynie zasygnalizować istotne trudności, jakie wiążą się z realizacją w sądowym postępowaniu egzekucyjnym takich zabezpieczeń rzeczowych, jak blokada na rachunku bankowym lub rachunku papierów wartościowych. Por. np. Z. Woźniak, *Realizacja...*, s. 290-292.

akcjonariusz spółki akcyjnej ustanawia zastaw na akcjach tej spółki, które należą do majątku wspólnego, w celu zabezpieczenia kredytu udzielonego spółce na działalność gospodarczą.

Jaka jest sytuacja prawna zastawnika? Jak się wydaje, można tutaj wyróżnić zasadniczo dwie ścieżki interpretacyjne.

Można uznać, że w takiej sytuacji art. 787-787¹ k.p.c. ograniczają dopuszczalność uzyskania przez zastawnika zaspokojenia z przedmiotu zastawu w drodze egzekucji sądowej. Nawiązując do powyższego przykładu, skoro zastawca nie prowadzi przedsiębiorstwa, a jego małżonek nie wyraził stosownej zgody na czynność prawną, to w świetle powołanych przepisów wierzyciel-zastawnik nie może uzyskać klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi zastawcy i nie jest w stanie przeprowadzić egzekucji z zastawionych akcji w trybie sądowym. W takiej sytuacji zastawnik może jedynie skorzystać z pozaegzekucyjnych sposobów zaspokojenia z przedmiotu zastawu⁶².

Taką interpretację zdaje się także wspierać redakcja art. 41 k.r.o., który – z pewnymi wyjątkami – generalnie uzależnia dopuszczalność zaspokojenia z majątku wspólnego od udzielenia przez małżonka zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez jego współmałżonka. Można argumentować, że jeśli powołany przepis, w celach egzekucyjnych, wymaga zgody małżonka na samo zaciągnięcie zobowiązania, to tym bardziej odnosi się on do sytuacji, w których dług współmałżonka albo osoby trzeciej ma być zabezpieczony zastawem i egzekwowany z majątku wspólnego (arg. *a fortiori*). W tym ujęciu wyraz „zobowiązanie”, jakim posłużono się w art. 41 k.r.o., można interpretować jako każdego rodzaju obowiązek określonego zachowania się, zarówno w stosunkach obligacyjnych, jak i praworzeczowych. Ujęcie to zyskałoby dodatkowe wsparcie, gdyby zaakceptować koncepcję teoretyczną zastawu jako tzw. obligacji realnej⁶³.

Powyższe rozumowanie nie wydaje się jednak przekonujące. Moim zdaniem w omawianym przypadku mamy do czynienia z tzw. techniczną

---

⁶² Zob. art. 313 k.c. (w odniesieniu do zastawu zwykłego), art. 22-27 u.z.r. (w odniesieniu do zastawu rejestrowego), art. 10-11 u.n.z.f. (w odniesieniu do zastawu finansowego).

⁶³ Zob. literatura powołana w przypisie 56.

luką w prawie⁶⁴. Powstaje niepożądana rozbieżność pomiędzy przepisami prawa materialnego a przepisami proceduralnymi (tj. art. 787-787¹ k.p.c.), które zbyt wąsko regulują zagadnienia związane z nadaniem klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi zabezpieczyciela. Lukę tę należy wypełnić w drodze analogii, tak aby umożliwić zastawnikowi w drodze sądowej realizację jego uprawnień, jakie wynikają z przepisów prawa materialnego. W proponowanym ujęciu art. 787-787¹ k.p.c. nie zawierają regulacji wyczerpującej i trzeba je analogicznie zastosować we wszystkich sytuacjach, gdy zastawnik występuje o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi zastawcy, aby przeprowadzić egzekucję sądową z przedmiotu zastawu należącego do majątku wspólnego. Przemawiają za tym następujące argumenty.

1) Przepisy proceduralne zasadniczo pełnią jedynie służebną rolę wobec regulacji prawa materialnego. Mają umożliwić ich wykonanie w drodze przymusu państwowego. Jak się wydaje, można sformułować generalną regułę interpretacyjną, zgodnie z którą w prawie polskim przepisy proceduralne należy wyklądać w taki sposób, aby w możliwie najszerszym zakresie zapewnić skuteczność regulacjom prawa materialnego. Przemawia za tym chociażby potrzeba utrzymania spójności systemu prawnego. Moim zdaniem, jeżeli zastaw ustanowiono na składniku majątku wspólnego małżonków, to art. 787-787¹ k.p.c. należy interpretować w takim kierunku, aby zapewnić wykonalność prawu zastawnika, choćby małżonek zastawcy nie wyraził stosownej zgody i zgoda taka nie była wymagana dla ważności umowy zastawniczej.

2) Artykuł 41 k.r.o. reguluje jedynie problem zaciągnięcia zobowiązania, tj. długu obligacyjnego, bez zgody drugiego małżonka. W mojej ocenie wykładnia językowa tego przepisu nie pozwala na wyciągnięcie wniosku, że limituje on skuteczność ograniczonego prawa rzeczowego, takiego jak zastaw. Ponadto art. 41 k.r.o. należy interpretować w zgodzie z art. 36 § 2 k.r.o., który statuuje zasadę samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym przez każdego z małżonków. Jeżeli dany przedmiot nie jest objęty hipotezą art. 37 § 1 k.r.o., to każdy małżonek może go skutecznie zastawić

---

⁶⁴ Por. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 203 i nast.; Z. Radwański, M. Zieliński, [w:] *System prawa prywatnego*, t. I, s. 432 i nast.; T. Stawiecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2003, s. 178-180.

bez zgody drugiego małżonka. Ze względów systemowych interpretacja art. 41 k.r.o. nie może zmierzać w kierunku pozbawienia ustanowionego zastawu wykonalności w sądowym postępowaniu egzekucyjnym.

3) Trudno zaakceptować konsekwencje wykładni, zgodnie z którą – w braku zgody małżonka zastawcy – zastawnik może skorzystać z pozaegzekucyjnych sposobów zaspokojenia z przedmiotu zastawu, a nie jest w stanie zaspokoić się w drodze procedury sądowej. Przeczyłoby to prymatowi egzekucji sądowej w prawie polskim. Tym bardziej nie sposób przejść do porządku nad tym, że po zajęciu przedmiotu zastawu przez osobę trzecią prawo zastawnika mogłoby okazać się niewykonalne (zob. art. 21a u.z.r.).

4) Jeżeli dochodzi do upadłości zastawcy i – mimo braku zgody małżonka – prawo zastawnika uwzględnia się w postępowaniu upadłościowym, niezrozumiałe byłoby, dlaczego zastawnik miałby być gorzej traktowany w syngularnym postępowaniu egzekucyjnym (arg. *a simili*).

5) Zastawnik może dochodzić zaspokojenia z przedmiotu zastawu bez względu na to, czyją przedmiot ten stał się własnością (art. 306 § 1 k.c.)⁶⁵. Ze względów celowościowych nie można dopuścić wykładni, zgodnie z którą w razie nabycia przedmiotu zastawu do majątku wspólnego nabywcy, bez zgody jego małżonka, zastawnik nie byłby w stanie skierować do tego przedmiotu egzekucji sądowej, ponieważ nie mógłby uzyskać klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi nabywcy. Wykładnia taka podważałaby podstawową cechę zabezpieczeń zastawniczych: skuteczność wobec osób trzecich.

6) Warto powołać argument funkcjonalny. Jeżeli wierzyciel bez zgody małżonka zabezpieczyciela może uzyskać zaspokojenie z przedmiotu zabezpieczenia, do którego nabył tytuł prawny na podstawie umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie, to należy przyznać mu możliwość zaspokojenia swoich roszczeń z tego przedmiotu także wtedy, gdy nabył do niego innego rodzaju preferencję prawną, taką jak zastaw (arg. *a fortiori*). Dlaczego w prawie polskim zastaw na składniku majątku wspól-

---

⁶⁵ Z zastrzeżeniem wyjątków dotyczących ochrony nabywcy w dobrej wierze (np. art. 170 k.c.).

nego miałby być dyskryminowany w porównaniu z przewłaszczeniem na zabezpieczenie?

Podsumowując, w moim przekonaniu w każdej sytuacji zastawnik może żądać, aby przeciwko małżonkowi zastawcy sąd nadał klauzulę wykonalności na tytule egzekucyjnym wystawionym wobec zastawcy, gdy przedmiot zastawu wchodzi w skład majątku wspólnego, choćby małżonek zastawcy nie wyraził zgody na zastaw albo zastawnik nie dysponował dokumentem potwierdzającym taką zgodę (art. 787-787¹ k.p.c. *per analogiam*). Nie ma tutaj znaczenia, czy zastaw albo zabezpieczona wierzytelność pozostają w związku z przedsiębiorstwem zastawcy. Stosownie do okoliczności, gdy zgodnie z przepisami wierzyciel nie może prowadzić egzekucji z innych składników majątku wspólnego, klauzula wykonalności przeciwko małżonkowi zastawcy powinna zawierać ograniczenie jego odpowiedzialności do przedmiotu zastawu.

Jeżeli małżonek zastawcy podnosi zarzut, że umowa zastawnicza jest nieważna, ponieważ bez jego zgody zastaw ustanowiono na przedmiocie, o którym mowa w art. 37 § 1 k.r.o., małżonek ten może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. Na przykład w przypadku, gdy takim zastawem zabezpieczono dług osoby trzeciej, małżonek może dochodzić pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w pełnym zakresie. Jest to zarzut materialny, więc – jak się wydaje – właściwym trybem pozostaje powództwo opozycyjne, a nie zażalenie na postanowienie sądu co do nadania tytułowi klauzuli wykonalności (art. 795 § 1 k.p.c.)⁶⁶.

---

⁶⁶ Zob. np. wyrok SN z 13 kwietnia 2007 r., III CSK 416/06 (LEX nr 269807).